

Natura 2000-handleplan 2016–2021

Kastbjerg Ådal

**Natura 2000-område nr. 223
Habitatområde H 223**

Titel: *Natura 2000-handleplan 2016-21 Kastbjerg Ådal*
Udgiver: *Randers- og Mariagerfjord Kommune*
År: *2017*
Forsidefoto: *Kastbjerg Ådal*

Må citeres med kildeangivelse.

Indholdsfortegnelse

Resumé.....	4
Baggrund	5
Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan	6
Behov for indsatser	9
Indsatser fordelt på aktør	10
Prioritering af den forventede indsats	11
Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse	13
Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	16
Bilag 2: Indsatsprogram for den statslige Natura 2000-plan	17
Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	18

Resumé

Handleplanen for det internationale naturbeskyttelsesområde, Natura 2000-område nr. 223, Kastbjerg Ådal beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000-området inden udgangen af 2021.

Indsatsen udføres primært af lodsejere i området og gennemføres i videst muligt omfang gennem frivillige aftaler. Der findes blandt andet en række tilskudsordninger, som kan søges gennem Landbrugs- og Fiskeristyrelsen.

Natura 2000-området består af et habitatområde. Mål og indsats for udpegningsgrundlaget for habitatområdet gælder kun for arealer inden for den pågældende udpegning.

Dette Natura 2000-område er specielt udpeget på grundlag af en væsentlig tilstedeværelse af følgende naturtyper og arters levesteder: rigkær (7230), kildevæld (7220), surt overdrev (6230), stilkegekrat (9190) og vandløb med vandplanter (3260) samt odder. Indsatserne beskrevet i nærværende handleplan er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af områdets naturverdier.

Natura 2000-området har et areal på 1130 ha, hvoraf 38 ha er hav. Området omfatter hele Kastbjerg Ådal med sidedale, dalene omkring Glovdal Bæk og Kjellerup Sø samt dalen omkring Østerkær Bæk og den afvandede True Sø op til grænsen for Natura 2000-område nr. 30 (Skals Ådal mv.) mod vest. Mod nord omfatter området en lille del af Mariager Fjord og de tilgrænsende kystnære arealer med strandenge og overdrevsskrænter.

Området har meget stor, samlet naturværdi, og flere af naturtyperne er velbevarede med artsrig vegetation og sjældne arter.

De væsentligste naturforvaltningsmæssige opgaver i området knytter sig til fortsat sikring af en ekstensiv drift på de sammenhængende, lysåbne naturarealer for at forhindre tilgroning med høje urter og vedplanter, samt til at sikre yderligere sammenhæng mellem naturtyperne.

Natura 2000-området ligger i Mariagerfjord og Randers Kommuner og indenfor vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

Baggrund

Miljøstyrelsen har udarbejdet Natura 2000-planer for de 252 udpegede beskyttelsesområder, som indgår i den danske del af det europæiske Natura 2000-netværk. Planerne beskriver målene for det enkelte beskyttelsesområde og fastlægger de indsatser, der skal ske inden for planperioden 2016–2021. Natura 2000-planerne kan ses på Styrelsens for Vand- og Naturforvaltnings hjemmeside.
<http://svana.dk/natur/natura-2000/natura-2000-planer/>

Ud fra Natura 2000-planerne har kommunerne udarbejdet kommunale handleplaner, som skal medvirke til at gennemføre Natura 2000-planerne for de enkelte områder. Denne handleplan er udarbejdet af Mariagerfjord- og Randers Kommune på grundlag af Natura 2000-plan for Natura 2000-område nr. 223, Kastbjerg Ådal.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Planlægningen for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer varetages dog af Miljøstyrelsen og gennemføres hvert 12. år. Skovhandleplaner 2010-21 gælder således fortsat. Kommunerne og Miljøstyrelsen er hver især ansvarlige for, at handleplanerne gennemføres inden udgangen af år 2021.

Den lovgivningsmæssige baggrund for handleplanerne findes i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017), bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner (bekendtgørelse nr. 944 af 27. juni 2016) og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning (bekendtgørelse nr. 946 af 27. juni 2016).

Den kommunale handleplan skal ifølge lovgivningen indeholde:

- En prioritering af kommunalbestyrelsens forventede forvaltningsindsats i planperioden på baggrund af en opgørelse af behovet for konkrete forvaltningstiltag.
- De forventede initiativer, som kommunalbestyrelsen vil tage for at gennemføre Natura 2000-planen, herunder en plan for interessentinddragelse.
- En oversigt over fordelingen af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljø- og Fødevarerministeriet og offentlige lodsejere.
- En redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for den forudgående 6 års periode, der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang Natura 2000-planen for den forudgående periode er gennemført.

Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.

De kommunale handleplaner skal i samspil med vandplanlægningen realisere Natura 2000-planen, for så vidt angår vandbehov for de naturtyper, som er direkte afhængige af et vandøkosystem. Natura 2000-planens mål om forbedret vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande realiseres gennem indsatsen i vandplanlægningen, og skal ikke indgå i de kommunale Natura 2000-handleplaner.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Handleplanerne har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Da handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, har Randers og Mariagerfjord Kommuner truffet afgørelse om, at der ikke er behov for en fornyet miljøvurdering.

Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan

De kommunale handleplaner for første planperiode har været gældende siden udgangen af 2012. Kommunerne har i den mellemliggende periode i et værdifuldt og konstruktivt samarbejde med lodsejere og dyreholdere i området, arbejdet for at gennemføre den indsats, der blev beskrevet i Natura 2000-handleplanen for planperioden 2010-2015.

Gennem landdistriktsprogrammet er der stillet en række støttemuligheder til rådighed. Kommunerne har set det som en vigtig opgave, at sikre hensigtsmæssig drift og pleje ved at facilitere disse ordninger til lodsejere og dyreholdere med interesse i at igangsætte eller fastholde en naturindsats i området.

Mariagerfjord Kommune har derfor afholdt årlige åbent hus-arrangementer i samarbejde med landboforeninger og nabokommuner, for at informere om støtteordningerne. Disse arrangementer er annonceret på kommunens hjemmeside, i lokale medier og ved fremsendelse af personlige breve til berørte lodsejere.

Mariagerfjord og Randers Kommune har i samarbejde med både Naturstyrelsen og Danmarks Naturfredningsforening afholdt flere offentlige naturture i området. Naturturene har haft fokus på både udfordringerne med sikring af naturpleje i området og områdets naturværdier generelt.

Samtidigt har kommunerne gennem et nært samarbejde med lokale landboforeninger og den enkelte lodsejer, betalt landbrugets konsulenter for udarbejdelse af ansøgninger til landdistriktsprogrammet samt for rådgivning omkring plejegræsaftaler.

Det er kommunernes vurdering, at denne faciliterende indsats i mange tilfælde er altafgørende for, at der bliver søgt om tilskud og derved realiseret eller fastholdt pleje i området.

Naturstyrelsen Himmerland arbejder med et "miljømilliardprojekt" indenfor 556 ha i Kastbjerg Ådal beliggende både i Mariagerfjord og Randers Kommuner. Hovedmålet er at understøtte og forbedre de botaniske værdier, der er knyttet til ådalens rigkær. Projektet har omfattet flere jordfordelinger, en genslyngning af flere strækninger af Kastbjerg Å, fritlægning af kildebække og tilløb, der har muliggjort, at en betydelig del (over 100 ha) af den centrale ådal i dag er under hegn og plejes ved afgræsning.

Naturstyrelsen har ikke bekostet fremtidig overvågning af om de fysiske ændringer af vandløb og kildebække kan tænkes at have påvirket tilstanden af eksisterende nærtliggende rigkær.

Randers og Mariagerfjord Kommuner har i "miljømilliardprojektet" Kastbjerg Ådal gennem besigtigelser og samtaler med lodsejere opnået et godt kendskab til arealerne og et nært samarbejde. Randers Kommune har endvidere været entreprenør for mange af Naturstyrelsens hegn og anlæg, hvilket har styrket kendskab til området.

At pleje en ådal med forekomster af våde naturtyper som rigkær kan være en vanskelig opgave, og hensynet til rigkærene og behovet for smidige løsninger for naturplejen er ikke altid sammenfaldende. Det er kommunernes erfaring, at hvis naturplejen skal opretholdes over tid, kræver det en fortsat dialog med lodsejere og dyreholdere om at finde løsninger og muligvis hjælpe med løsninger på overgange over fugtige områder, frahegning af området etc. Løsningerne skal vedligeholdes og måske forbedres eller ændres over tid, da naturen forandres især i områder med mange kilder og kær. Alt dette er meget tidskrævende for kommunerne og med de begrænsede ressourcer kommunerne har til opgaven (i forhold til opgavens omfang), kan det være vanskeligt at se hvorledes vi kan sikre en pleje og dermed en gunstig bevaringsstaus for alle områder i fremtiden.

Kommunerne har måttet erfare, at det er de enkelte lodsejers ønsker, der er afgørende for, hvor naturindsatsen sker, da indsatsen altovervejende er baseret på frivillighed. Natura 2000-handleplanens mål om udvidelse og sammenkædning af særlige naturforekomster kan i den sammenhæng være svær eller helt umulig at realisere. Endelig har kommunerne været begrænset af manglende ressourcer til at projektstyre og facilitere projekter med mange lodsejere.

Det er derfor kommunernes vurdering, at fragmentering og manglende pleje stadig er et problem for en betydelig delmængde af rigkær og overdrev i området. Området indeholder endvidere en stor mængde rigkær, der er kortlagt med hydrologiske problemer. Kommunerne har fået udført hydrologiske

forundersøgelser på i alt 54 ha. Det har dog pt ikke været muligt at omsætte undersøgelserne til konkrete projekter. Kommunerne vurderer, at støtteordningen er for ufleksibel til at tilbuddet om hydrologiprojekter er attraktiv for lodsejerne. Endvidere kan hydrologisk genopretning være svær at forene med ønsket om at etablere og fastholde rentabel afgræsning i et område.

Kommunerne anser det endvidere for helt nødvendigt, at der fortsat arbejdes på at smidiggøre tilskudsordningerne, så det gøres mindre besværligt for den enkelte lodsejer at ansøge om tilskud samt modtage tilskud.

Kommunerne har endnu ikke anvendt rydning af krat i Kastbjerg Ådal. Der er dog brugt rydning i forhold til hegnslinjer. Dette skyldes, at kommunerne i dette Natura 2000-område er af den opfattelse, at man først skal rydde efter flere års afgræsning, hvis der stadig er behov. Pleje ved græsning er en mere skånsom plejemetode.

Nedenstående tabeller viser en oversigt over de realiserede, påbegyndte og planlagte projekter inden for Natura 2000-området, der ikke er finansieret over landdistriktsprogrammet.

Tabel 1. Følgende projekter er finansieret via kommunernes egne midler eller DUT-midler:

Mariagerfjord Kommune	Til opfyldelse af retningslinje*	Indsats	Kommunalt ejet	Privatejet
	2.1 2.3 og 4.1	Artsspecifik pleje for højdiverst rigkær med rust-skæne		1 ha realiseret
Randers Kommune	2.1 2.3 og 4.1	Vedligeholdelse af hegn omkring rigkær		5 ha

Tabel 1. * Se de konkrete og områdespecifikke retningslinjer i den statslige Natura 2000-plan for perioden 2010 – 2015. Arealerne er ikke blot habitatnatur, men det samlede areal under hegn mv.

Tabel 2. Følgende projekter er finansieret gennem landdistriktsmidler og er faciliteret af kommunerne:

Mariagerfjord Kommune	Til opfyldelse af retningslinje*	Indsats	Kommunalt ejet	Privatejet
	2.1 2.3 og 4.1	Pleje af græs- og naturarealer		148 ha rådgivning til tilsagnshavere
	2.1 2.3 og 4.1	Hegning		26 ha realiseret
	2.2	Etablering af optimale vandstandsforhold		36 ha forundersøgelse gennemført
Randers Kommune	2.1 2.3 og 4.1	Pleje af græs- og naturarealer		47 ha oplyst om ordningen
	2.1 2.3 og 4.1	Hegning		5 ha realiseret 47 ha oplyst om ordningen
	2.2	Etablering af optimale vandstandsforhold		18 ha forundersøgelse gennemført

Tabel 2. * Se de konkrete retningslinjer i den statslige Natura 2000-plan for perioden 2010 – 2015. Arealerne er ikke blot habitatnatur, men det samlede areal under hegn mv.

Det konstateres, at de nedenstående konkrete retningslinjer ikke eller kun delvist har kunnet realiseres.

Aralet af kildevæld søges udvidet ved at kilder med unaturlig hydrologi genoprettes/restaures (retningslinie 2.2).

Det har ikke været muligt at omsætte de udførte hydrologiske forundersøgelser til praksis. Dette skyldes manglende frivillighed blandt lodsejerne bl.a. begrundet i, at arealerne er meget våde i udgangspunktet. Endelig kræver en del af opgaven omfattende ressourcer til projektstyring og lodsejeraftaler. Samtidig har

der ikke har været midler til gennemførelse af jordfordeling i området udenfor "miljømiliardprojektet". Jordfordeling kunne have åbnet mulighed for større hydrologisk genopretning. Igangsættelse af arbejdet med naturlig hydrologi inden for projektområdet for "miljømiliardprojektet" er blevet udsendt til sidst i planperioden, da kommunerne ønskede at se resultatet af dette arbejde. Pga. den tinglysning som er et af resultaterne af "miljømiliardprojektet" for størstedelen af arealerne i området, har kommunerne i 2016 fået afslag fra Landbrugs- og Fiskeristyrelsen til tilskud til forundersøgelser til Naturlig hydrologi.

Levestedet for blank seglmos søges udvidet ved indførelse af hensigtsmæssig drift eller pleje (Retningslinie 2.4).

Kommunen har været i dialog med lodsejeren, men det var ikke muligt gennem frivillighed at opnå den for arten hensigtsmæssige drift og pleje og derved heller ikke muligt at udvide levestedet.

Det samlede areal af sure overdrev og tør hede søges udvidet med i størrelsesordenen 8-10 ha og rigkær søges udvidet med i størrelsesordenen 10 ha. Arealudvidelserne foretages så vidt muligt i tilknytning til forekomster med høj artstilstand (artsklasse I). Små bestande af karakteristiske arter for surt overdrev søges sikret i sammenhæng med nærliggende forekomster (Retningslinie 4.1).

Kommunerne har ikke gennem frivillig indsats kunne prioritere arealudvidelser for sure overdrev og tør hede til at være i tilknytning til forekomster med høj artsklasse eller små bestande.

Udvidelsen af rigkær er ud over pleje også afhængig af sikring af mere naturlig hydrologi. Arbejdet med dette indenfor området der var omfattet af "miljømiliardprojektet" er kommenteret ovenfor.

Der er ikke iværksat Life-projekter inden for Natura 2000-området.

Ud over de ovennævnte indsatser har kommunerne søgt at gennemføre Natura 2000-handleplanen gennem følgende tiltag:

Mariagerfjord Kommune:

Mariagerfjord Kommune har 2013, 2014 og 2015 afholdt åbent hus-arrangementer i samarbejde med landboforeninger, for at informere om støtteordninger under landdistriktsprogrammet. Disse arrangementer er annonceret på kommunens hjemmeside, i lokale medier og ved fremsendelse af personlige breve til berørte lodsejere.

Efterfølgende har kommunen gennem et nært samarbejde med lokale landboforeninger og den enkelte lodsejer besigtiget de arealer hvor der var interesse i ansøgning om midler til naturpleje. Derefter har kommunen betalt landbrugets konsulenter for udarbejdelse af ansøger til landdistriktsprogrammet. Disse ansøgninger har samlet resulteret i 5,6 mill kr. til hegn, rydning og hydrologiske undersøgelser i kommunens Natura 2000 områder.

Mariagerfjord Kommune har udpeget hele kommunen som indsatsområde for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo. I indsatsplanen, fremgår endvidere at bekæmpelsen prioriteres højest i Natura 2000-områderne. Det betyder, at Kæmpe-Bjørneklo vil blive bekæmpet på alle arealer inden for Natura 2000-områderne i Mariagerfjord Kommune.

Randers Kommune

Som en del af miljømiliardprojektet har Naturstyrelsen i Randers Kommune realiseret ca. 125 ha hegn og ca. 20 ha er planlagt. Disse indgår ikke ovenstående tabeller. Denne indsats er rettet mod opfyldelse af de generelle retningslinje 1.3 og de konkrete retningslinjer 2.1 2.3 og 4.1.

Behov for indsatser

Natura 2000-planen for Kastbjerg Ådal, nr. 223, beskriver de konkrete mål for indsatsen. Indsatsprogrammet fra den statslige Natura 2000-plan kan ses i bilag 2, mens naturtyper og arter på udpegningsgrundlag fremgår af bilag 3. På baggrund af dette har kommunerne vurderet, at der er behov for nedenstående konkrete forvaltningstiltag. Hvor igangsatte indsatser fra handleplanen for planperioden 2010-2015 ikke er gennemført i sin helhed, indgår den udestående indsats i opgørelsen over behovet for konkrete forvaltningstiltag.

Table 4. Behov for forvaltningstiltag for naturtyperne

Forventede forvaltningstiltag og metoder		Skøn over behov for kortlagte habitatnaturtyper:		
		Igangværende indsats	Ny indsats	Samlet behov for indsats
Lysåbne naturtyper	Fjernelse af uønsket opvækst (f.eks. ved afgræsning)	Ca. 25	Op til 100 ha	Op til 125 ha
	Forbedring af hydrologi****	0	Op til 27 ha	Op til 27 ha
	Græsning eller høslæt	Ca. 92 ha	Op til 168 ha	Op til 260 ha
Skovnaturtyper uden fredskovspligt	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	Ca. 1 ha	Op til 40 ha	Op til 40 ha
	Urørt skov	0	Op til 1 ha	Op til 1 ha
	Forbedring af hydrologi	0	Op til 17 ha	Op til 17 ha
Skovnaturtyper med fredskovspligt*	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	Ca. 50	Op til 20 ha	Op til 70 ha
	Urørt skov	Ca. 0,5 ha	Op til 1 ha	Op til 2 ha
	Forbedring af hydrologi	0	Op til 1 ha	Op til 1 ha
Sammenbinding af naturtyper**	<i>Rigkær, kalk- og surt overdrev med henblik på ekstensivering af omdriftsjord</i>	0	Op til 4 ha	Op til 4 ha
Mindske randpåvirkning**	<i>Udlægning af buffer mod habitatnatur og antal minvådområder i forhold til rigkær</i>	0	Op til 20 ha, 6 mini-vådområder	Op til 20 ha, 6 mini-vådområder
Ny habitatnatur***	<i>Surt overdrev og rigkær</i>	Ca. 18-20 ha	0	Ca. 18-20 ha

* Indsatsen videreføres fra sidste planperiode da de vedtagende skovhandleplaner gælder i 12 år, dvs. perioden 2010-2021.

** Bemærk arealet angives her som ha omdriftsjord og ikke habitatnatur

*** Overført indsats fra 1. planperiode og forventes realiseret ved naturpleje på natur der ligger i tilknytning til eksisterende habitatnatur.

**** den nuværende tilskudsordning til forbedring af hydrologi på naturarealer udløber med udgangen af 2017, dog har 2016 været sidste år, der kunne søges til forprojekter. Der er således ikke mulighed for finansiering gennem Landdistriktsprogrammet for 2018 - 2020 af nye projekter til forbedring af hydrologi. Hydrologiindsatsen kan evt. løftes under det Integreerede Life-projekt, der forventes påbegyndt i planperioden.

Indsatser fordelt på aktør

Det vurderes, at der behov for en nærmere fordeling af indsatserne mellem Mariagerfjord og Randers Kommune for indsatsen for sammenhæng i områdets natur. Indsatsen udføres i Randers Kommune.

Det er aftalt med Naturstyrelsen, at Mariagerfjord Kommune varetager plejen på et mindre statsligt areal med Kalkoverdrev.

De øvrige retningslinjer i Natura 2000-planens indsatsprogram følger de kortlagte naturtyper og nærmere aftale om fordeling har derfor ikke været relevant.

Prioritering af den forventede indsats

Natura 2000-planerne 2016-2021 har fokus på:

- Sikring af naturpleje
- færdiggørelse og sikring af indsats fra planperioden 2009-2015
- sammenhæng i naturen
- levesteder for ynglefugle og bekæmpelse af invasive arter.

Prioriteringen af den forventede forvaltningsindsats i planperioden skal ske på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete forvaltningstiltag (se tabel 4 og 5). Den nedenstående prioritering vil således afspejle den forventede tidsfølge af indsatsen i forbindelse med de konkrete forvaltningstiltag.

Prioritering i Mariagerfjord Kommune

De ovenfor nævnte fokuspunkter er velkendte fra 1. planperiode, 2009-15. Mariagerfjord Kommune finder det derfor relevant og helt nødvendigt for en fortsat vellykket frivillig indsats, at have et helt overordnet fokus på interessentinddragelse. Dette er også helt i tråd med de ændringer, der er sket i den bagved liggende lovgivning for Natura 2000-planlægningen (Miljømålsloven).

Prioriteringen af den forventede forvaltningsindsats i planperioden skal ske på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete forvaltningstiltag (se tabel 4 og 5). Den nedenstående prioritering vil således afspejle den forventede tidsfølge af indsatsen.

Først i planperioden prioriteres at sætte gang i de projekter der vil strække sig over flere år:

- Afslutte forundersøgelser for naturlig hydrologi og start på etablering af mulige projekter.
- Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved fortsat afgræsning hvor der tidligere har været gennemført en naturpleje-indsats.
- Naturen – en rentabel del af landbruget: I løbet af de kommende 5 år skal projektet demonstrere, hvordan man med udgangspunkt i den eksisterende natur kan skabe så store driftsenheder, at det bliver rentabelt at beskæftige sig med græsning i ekstensive naturarealer og produktion af naturkød. Det er derfor projektets formål, at skabe mere og bedre sammenhængende natur – der samtidig giver rentabilitet i naturplejen. Udgangspunktet er 3 Natura 2000-områder i Mariagerfjord Kommune (Kielstrup Sø, Kastbjerg Ådal og Villestrup Ådal).

Konkret skal der bl.a. arbejdes med:

- Dannelse og drift af lodsejerforening
- Facilitering af naturstøtteordninger under Landdistriktsprogrammet
- Målrettet miljøregulering ved udtagning af sårbare jorder
- Multifunktionel jordfordeling
- Formidling og undervisning
- Udvikling af naturkød

Alt er baseret 100 % på frivillighed, og projektet er finansieret af VILLUM FONDEN og VELUX FONDEN. Projektet er et partnerskab mellem Naturstyrelsen Himmerland, LMO, Agri Nord, Nordic Beef og Mariagerfjord Kommune

- Integreret EU LIFE+-projekt: Projektets titel er "Landmanden som naturforvalter", og er et samarbejdsprojekt med Naturstyrelsen, landboorganisationerne, 7 kommuner m.fl. om at skabe sammenhæng og mere robuste naturtyper i udvalgte Natura 2000-områder, især for arealer med rigkær, kildevæld, og overdrev. Udgangspunktet er i Mariagerfjord Kommune 5 Natura 2000-områder: Rold Skov, Lindenberg Ådal og Madum Sø; Kielstrup Sø; Skals Å og Glenstrup Sø; Villestrup Ådal og Kastbjerg Ådal.
  - Organisering af afgræsning
  - Facilitering af natur- og miljøstøtteordninger under Landdistriktsprogrammet
  - Jordfordeling
  - Uddannelse
  - Med meget mere

Projektansøgningen er under udarbejdelse og bliver indsendt forår 2017 med henblik på projektstart primo 2018.

Prioritering i Randers Kommune

Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes løbende i hele planperioden.

Projekter der prioriteres fra begyndelsen af perioden

- Randers Kommune deltager i et kommende Integreret LIFE-projekt: Landmanden som naturforvalter er et samarbejdsprojekt med naturstyrelsen landboorganisationerne m.fl. om at skabe sammenhæng og mere robuste naturtyper i området især for arealer med rigkær, kildevæld, og overdrev. Kastbjerg Ådal er et af 7 Natura-2000 områder der indgår i projektet. Hydrologiindsatsen forventes løftet under forudsætning af, at den indgår i det Integrerede Life-projekt.

Prioritering senere i planperioden, hvis der kommer nye LPD tilskudsordninger, hvis formål opfylder nedenstående:

- Der undersøges for mulighed for sammenbinding af naturtyper ved ekstensivering af omdriftsjorder.
- Der undersøges for mulighed for at mindske randpåvirkning af habitatnatur.

Løbende i planperioden vil der fortsat blive arbejdet faciliterende i forhold til tilskudsmuligheder til Natura 2000 indsatsen.

- Lodsejere med særligt sårbare naturtyper (f.eks. naturtyper hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet),
- Lodsejere, som er særligt interesserede i at gennemføre en indsats.
- Lodsejere med særligt store arealer omfattet af Natura 2000-planerne, eller lodsejere der samarbejder om fælles løsninger.

Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse

Mariagerfjord Kommune

Realisering af handleplanernes indsatser bygger altovervejende på frivillighed. Det er derfor af helt afgørende betydning at inddrage lodsejerne og organisationer, gennem en transparent og involverende proces, med en bred lokal forankring. For at understøtte dette har Mariagerfjord Kommune oprettet et Naturråd. Naturrådet skal primært understøtte dialogen og samarbejdet mellem de mange interessenter i kommunens Natura 2000-områder.

Naturrådet skal endvidere hjælpe med at øge kendskabet til områdernes naturværdier, samt den naturpleje som kan fastholde og forbedre områdernes naturkvalitet.

Følgende interessenter er repræsenteret i Naturrådet: AgriNord, Landboforeningen Kronjylland, Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, Bæredygtigt Landbrug, Ferskvandsfiskeriforeningen, Lodsejerforeningen for Glenstrup Sø, Dansk Botanisk Forening, Danmarks Jægerforbund og Dansk Skovforeningen. Mariagerfjord Kommune står for sekretariatsbetjeningen af Naturrådet og politiske repræsentanter fra Udvalget for Teknik- og Miljø deltager i møderne.

Naturrådets arbejde er igangsat ved møde den 18. august 2016. Her drøftede Naturrådet deres første opgave, at komme med indspil til nedenstående plan for interessentinddragelse. Det er derved ønsket at alle repræsentanter i Naturrådet har kunnet bidrage til hvordan deres bagland bedst mulig inddrages i den planlægning og efterfølgende indsats, der skal ske i områderne.

Det er Mariagerfjord Kommunes hensigt, at planlægge og udføre målrettede initiativer for interessentinddragelse som vist i tabel 7. Da indsatsen i områderne beror på frivillighed vil alle konkrete naturplejeprojekter tage udgangspunkt i kontakt og dialog med de berørte lodsejere. Kommunen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget, samt tænke på at involvere både ejere og brugere i arbejdet med udarbejdelse og udførelse af konkrete projekter.

Tabel 7 viser kommunernes plan for interessentinddragelse, men der kan ske ændringer, hvis det ønskes af lodsejerne, Naturrådet eller hvis andre forhold taler for det.

Tabel 7a. Forventet plan for interessentinddragelse

Projekt navn	Initiativ	Tidsplan
Naturråd	Kommer med indspil til udarbejdelse af udkast til de kommunale handleplaner	August til oktober 2016
Naturråd	For-høring af udkast til de kommunale handleplaner	September 2016
Naturråd	Tage initiativ til markvandring, borgermøder eller lign. arrangementer, der styrker den lokale forankring og muliggør gennemførelse af indsatser	Hele planperioden
Det Grønne Råd	Orientering af det Grønne Råd om status for Natura 2000-planlægningen og for den konkrete indsats	Hele planperioden
Naturpleje og hegningsnetværk	Samarbejde med AgriNord om udvikling af naturplejeprojekter	Hele planperioden
Naturen – en rentabel del af landbruget	Kontakte lodsejere i de tre projektområder, Kielstrup Sø, Villestrup Ådal og Kastbjerg Ådal, med henblik på kortlægning af interesse for at deltage i en eller flere af projektets aktiviteter	I første del af planperioden
Naturen – en rentabel del af landbruget	Udarbejde drejebog for interessentinddragelse med input fra bl.a. lodsejere og landboforeninger. Drejebogen forelægges til drøftelse i Naturrådet.	2016-17

Naturen – en rentabel del af landbruget	Etablere netværk med det formål at understøtte naturplejen f.eks. græsningslav og lodsejerforeninger.	Hele planperioden
Naturen – en rentabel del af landbruget	Finde og understøtte ambassadører, der i et vidensnetværk kan formidle interesserede om naturpleje, udarbejde informations- og undervisningsmateriale	Hele planperioden
Naturen – en rentabel del af landbruget	Projektet er organiseret således at partnerskabet (Naturstyrelsen Himmerland, LMO, Agri Nord, Nordic Beef og Mariagerfjord Kommune) i fællesskab er styrende i forhold til projektets udvikling og fremdrift. Det netværk/gruppe af interessenter, som partnerne repræsenterer skal på den måde aktiviseres.	Hele planperioden
Naturen – en rentabel del af landbruget	Projektet har som ambition at skabe forandringer i de strukturelle ramme omkring naturpleje. Derfor vil relevante myndigheder, beslutningstagere o.l. blive involveret efter behov	Hele planperioden
Landmanden som naturforvalter	Indgå med Naturstyrelsen, 7 andre kommuner m.fl. i ansøgning og gennemførelse af et integreret EU LIFE+ projekt, som vil strække sig over hele planperioden.	Ansøgning indsendes 2017
Landmanden som naturforvalter	Projektet er organiseret således at partnerne i fællesskab er styrende i forhold til projektets udvikling og fremdrift. Disse netværk/grupper af interessenter, er på den måde inddraget.	Sidste halvdel af planperioden
Landmanden som naturforvalter	Projektet vil arbejde med udvikling af undervisningsforløb/efteruddannelse af landmænd, naturforvaltere og landbrugets rådgivere.	Sidste halvdel af planperioden
Landmanden som naturforvalter	Projektet skal forsøge at integrere vandmiljø-, klima- og natur-hensyn, og mange forskellige NGO'er, myndigheder osv. vil efter behov blive inddraget.	Sidste halvdel af planperioden
Landmanden som naturforvalter	Projektet har som ambition at skabe forandringer i de strukturelle ramme omkring naturpleje. Derfor vil relevante myndigheder, beslutningstagere o.l. blive involveret efter behov	Sidste halvdel af planperioden
Landmanden som naturforvalter	Projektet vil arbejde med udvikling og etablering af en form for Videnscenter for Naturforvaltning, som skal medvirke til at løfte vidensniveauet vedrørende naturforvaltning hos diverse interessenter (konkret i marken, processer i frivillige projekter, best practice mv.)	Sidste halvdel af planperioden

Projekterne gennemføres ved frivillige aftaler, og derfor er det i mange tilfælde ikke på nuværende tidspunkt muligt at beskrive præcist hvornår projekterne fysisk bliver udført.

Randers Kommune

Det er *Randers Kommunes* hensigt at planlægge og udføre projekterne som vist i tabel 7b, og i den forbindelse tager kommunen en række initiativer for at inddrage lodsejere og andre interessenter i projekterne.

Tabel 7 viser kommunens plan for interessentinddragelse, men der kan ske ændringer hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det.

Tabel 7b. Forventet plan for interessentinddragelse

Projekt navn	Initiativ	Tidsplan	Kommune
<i>Orientering af Det Grønne Råd</i>	<i>Kommunen afholder møder 1 gang årligt hvor status for arbejdet med handleplanen fremlægges</i>	<i>Hele planperioden</i>	<i>Randers Kommune</i>
<i>Fora for lodsejere med landbrugs- og skovbrugsinteresser</i>	<i>Oprettelse af nyt fora med repræsentanter fra landbrugsorganisationer og skovdyrkerforeninger</i>	<i>Opstart i 2017 og derefter møder efter interesse og behov</i>	<i>Randers Kommune</i>
<i>§ 3 oplysningskampagne (lodsejere med § 3 arealer)</i>	<i>§ 3 informationskampagne inkl. oplysning omkring støttemuligheder til naturpleje via LDP i Natura 2000-områder</i>	<i>I løbet af planperioden</i>	<i>Randers Kommune</i>
<i>Informations- og dialogmøder omkring naturpleje, særligt i Natura 2000-områder</i>	<i>Afholdelse af offentlige møder</i>	<i>Mindst én gang i perioden 2017-2021</i>	<i>Randers Kommune</i>
<i>Integreret LIFE projekt i Himmerland - Landmanden som naturforvalter</i>	<i>Interessentinddragelse som en del af projektet</i>	<i>2018-2021 (forudsat projektet godkendes af EU)</i>	<i>Randers Kommune</i>

Projekterne gennemføres ved frivillige aftaler, og derfor er det i mange tilfælde ikke på nuværende tidspunkt muligt at beskrive hvornår projekterne fysisk bliver udført. Kommunen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.

Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Der er ikke offentlige arealer hvor lodsejere udarbejder egne drifts- og plejeplaner.

Bilag 2: Indsatsprogram for den statslige Natura 2000-plan

Indsatsprogram

Opfyldelsen af habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktiverne omfatter, er en opgave, som strækker sig over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode, således at det sikres, at Danmark efterlever de EU-retlige forpligtelser, og der kan etableres en sammenhæng mellem indsats og tilgængelige virkemidler. Den nationale prioritering af indsatsen i 2. planperiode sigter på, at den planlagte og igangsatte indsats i 1. planperiode fastholdes og afsluttes, og der tages hånd om særligt truede naturtyper og arter, samt at der påbegyndes en strategisk indsats for langsigtet at sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturarealer. Indsatsen fra de gældende planer 2010-15 videreføres. Hvis den forudsatte indsats for planperioden 2010-15 ikke er gennemført, når de kommunale handleplaner for 2. planperiode træder i kraft, forudsættes det, at den allerede igangsatte indsats færdiggøres i 2. planperiode, med mindre den udestående indsats vil være i strid med nærværende plan.

Nedenstående retningslinjer for indsatsen er opbygget efter mål- og rammestyringsprincippet, således at den statslige plan fastlægger de krav til indsatsen i planperioden, der er nødvendige for at sikre nationalt besluttede prioriteringer.

Indsats til bedring af vandkvaliteten i overflade- og grundvand gennemføres som led i vandplanlægningen, ligesom reduktion af kvælstofdeposition sker gennem husdyrgodkendelsesloven og generelle tiltag til at mindske luftforureningen, og er således ikke en del af Natura 2000-planens indsatsprogram. Retningslinjerne er opdelt i generelle retningslinjer, der gælder for alle områder og specifikke retningslinjer for det enkelte Natura 2000-område. Til gennemførelse af planerne stiller staten en række virkemidler til rådighed, ligesom det forudsættes, at kommunerne i mindre omfang bidrager økonomisk.

Områdets fredskovpligtige skovnaturtyper er omfattet af retningslinjer i Natura 2000-planen 2010-15 og videreføres i denne plan.

Generelle retningslinjer

1. Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
2. Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje.
3. Der arbejdes for at sikre egnede levesteder for områdets arter.
4. Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur ved at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper.
5. Hydrologiprojekter finansieret via landdistriktsprogrammet, igangsatte LIFE-projekter og udvidelse/sikring af levesteder fra Natura 2000-planen 2010-15 afsluttes.
6. For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen.
7. Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.

Områdespecifikke retningslinjer

1. Der sikres sammenhæng mellem forekomster af rigkær samt kalk- og surt overdrev med henblik på at gøre arealet mere robust overfor pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), klimaændringer, for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer, og for at bidrage til etablering af større driftsenheder.
2. Naturstyrelsen forbereder og igangsætter i dialog med relevante kommunalbestyrelser et større projekt med fokus på at skabe sammenhæng mellem arealer med overdrev, kildevæld og rigkær i Natura 2000-områderne nr. 15, 18, 22, 30, 33, 222 og 223 og med henblik på at der på længere sigt kan opnås gunstig bevaringsstatus for rigkær. Projektet skal i det omfang, at det er muligt indenfor EU-LIFE-ordningens projektkrav bidrage til opfyldelse af vandmiljø- og klimamål. Potentielt berørte lodsejere vil blive nærmere orienteret i forbindelse med udarbejdelse af et projektforslag.
3. Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
4. Kommunen og offentlige lodsejere skal være særlig opmærksomme på rigkær, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang

Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Natura 2000-område nr. 223 bestående af habitatområde H 223

Tabel 8. Naturtyper på udpegningsgrundlaget

Naturtype nr.	Naturtype navn	Handleplanmyndighed			I alt* ha
		Mariagerfjord Kommune	Randers Kommune	Miljøstyrelsen	
1110	Sandbanker med lavvandet vedvarende dække af havvand	17	0	0	17
1150 *	Kystlaguner og strandsøer	1	0	0	1
1160	Større lavvandede bugter og vige	26	0	0	26
1330	Strandenge	6	0	0	6
3140	Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger	<1	<1	0	1
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	<1	<1	0	1
3160	Brunvandede søer og vandhuller	<1	1	0	1
3260	Vandløb med vandplanter				ej kortlagt
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)	1	0	0	1
5130	Enekrat på heder, overdrev eller skrænter				0
6210	Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (* vigtige orkidélokalteter)	12	0	0	12
6230 *	Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund	42	9	0	51
6410	Tidvis våd eng	2	0	0	2
6430	Bræmmer med høje urter langs vandløb eller skyggende skovbryn				ej kortlagt
7110 *	Aktive højmoser	0	0	0	0
7120	Nedbrudt højmose	0	<1	0	<1
7140	Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand	1	2	0	3
7220 *	Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand	8	7	0	15
7230	Rigkær	104	65	0	169
9110	Bøgeskove på morbund uden kristtorn	0	0	5	5
9130	Bøgeskove på muldbund	2	0	5	7
9160	Egeskove og blandskove på mere eller mindre rig jordbund	0	0	0	0
9190	Stilkegeskove og -krat på mager sur bund	1	4	57	62
91D0 *	Skovbevoksede tørvemoser	17	15	0	32
91E0 *	Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld	1	1	2	4
I alt		180	89	69	338

Arter på udpegningsgrundlaget

- 1013 Kildevælds-vindelsnegl (*Vertigo geyeri*)
- 1014 Skæv vindelsnegl (*Vertigo angustior*)
- 1016 Sump vindelsnegl (*Vertigo moulinsiana*)
- 1166 Stor vandsalamander (*Triturus cristatus cristatus*)
- 1096 Bæklampret (*Lampetra planeri*)
- 1355 Odder (*Lutra lutra*)
- 1393 Blank seglmos (*Drepanocladus vernicosus*)

